

Blues 365 (krat 60)

Pavle
Zidar

Vprašanje: Si predvsem prozaist, med živečimi, poleg Ingoliča, pisatelj z največ izdanimi knjigami in eden redkih, ki se je že zelo zgodaj odločil za pisanje kot poklic. Kaj je botrovalo enemu in drugemu, izjemni plodovitosti in odločitvi, da boš živel (tolkel revščino) kot pisatelj? Je med enim in drugim kakšna razložljiva vzročna ali posledična zveza?

Odgovor: Pisanje kot poklic? Kako stoji še pri sinoptiku Mateju?

Nihče ne more služiti dvema gospodoma, ali bo enega sovražil in drugega ljubil, ali se bo enega oprijel in drugega opustil? Vedno torej moramo biti služabniki bolj *božjega*. In potem nadaljuje skladno kot odgovor na tvoje vprašanje: *da boš živel in tolkel revščino* (in ali je med enim in drugim kakšna razložljiva vzročna ali posledična zveza?): zato pa vam pravim, ne bodite v skrbeh za svoje življenje, kaj boste jedli, tudi ne za svoje telo, kaj boste oblekli. Ali ni življenje (*pisanje*) več kot jed in telo več kot obleka? In potem so tu ptice, ki tudi *pišejo po nebu* svoje sprotne léte na modrino papirja (*neba*) – pišejo, pišejo, pišejo in to umejo prebrati samo *narave* ali najbolj senzibilni deli te (denimo Mahler, Mozart, Ramovš, Grieg, Sibelius, Saint Saëns, Van Gogh, Toulouse-Lautrec, v vitebsko modrino zazrti Chagall, Stupica, Huzjan, Polajnar, Bernik...). Omenjene so samo ptice, pišoče na nebo, ki jih, čeprav ne opravljajo tistega vedrega poklica, živí nebeški oče, ki je v tem primeru ekstatika, izvor čistosti in vrednosti življenja. Rodila pa se je z očitnimi geni židovstva (*ekstatika*), zato je samo v tem *očetu* polno asociativne energije ali vračanja k sebi kot pišoči *ptici* na nebo. In vsak humanizem je judaizem (poglej renesanso!). Opravljati dva poklica ali biti služabnik dvema pa je očitni nihilizem in odmik od vrednot ter primik k nečemu, kar je že moči opredeliti politično. Kot vzgojno načelo oziroma kot prisilo. To je en del opredelitve. Drugi pa je daleč najbolj skrivnosten. *Poklica kot takega ni*. To je zgolj fikcija. A zaradi lažje umljivosti imenujmo delo, ki ga opravljam, vendarle poklic. V resnici on izbere tebe in ne narobe. Nekega dne si tam, kjer nočeš, da si. Ujet si. Lahko bereš sinoptika dalje in v svoje veliko začudenje ugotavljaš, da je vse res, kar stoji tam ne le za ptice (ki si tudi ti sam), ampak so tam nenadoma tudi še lilije, ki nič ne nareda za svojo prejo oziroma model obleke, a so dosti lepše odete ko Salomon... na vrhuncu svojega vladarskega sijaja. In že sledi zapoved: *Iščite torej najprej božjega kraljestva...* In ne bodite kakor pogani, ki sprašujejo samo po tem, kaj bomo jedli. Moje pisateljsko izkustvo je namreč čista udejanitev, čeprav prisposodobna, te prekrasne prilike (poezije). Na kraj pameti mi ni prišlo, da bi bil kdaj pisatelj. Ta se je

tihotapil vame kot kmečka zaspanost. Prihajal je kot občutek mraku, posedel in podremal kot krompir – in izginil. Izginil, podremal kot krompir, posedel – in odšel kot mrak. Medtem pa me je še kot del *poklica* obiskoval tudi še radikalni dvom o vsem, ki je temeljna metoda intelektualizma oziroma krutosti, ki pa sem se je neizmerno bal. Vse bolj sem se reševal v duha, ki je ekstaza in čudež. Samo v čudežu duha (*mistike*) ostaneš kot otrok in ti ni odmerjena še ena polovica, kjer se do smrti nekako otroka delaš, ampak si v večni igri čudeža ali otroka. Ali pa si v tem drugem, ko se delaš otroka, še cinik oziroma zločinec... Pri tem je samo ena velika nevarnost: da iz duha zanosa – čudeža začnemo drseti v politiko. In takrat je, po moje, konec prilike o liliji in se začne poganjenje. Konkretnije: uprizoritev ustanove. Bodisi vlade ali katere od hierarhije cerkva, katerih je danes svet prepoln za obvladovanje vsakovrstnih novopomenskih avantur, ki so nujne za preživetje. Nikoli namreč ni mogoče pretolči se samo ob kruhu in vodi – ob tem se zagolsnemo in crknemo kot živina. Človek mora hrepeneti za polnostjo občutij. Samo od tu pridejo miselna spoznanja, prežeta z zgodbo časa, ki jo *živimo*. Ta slika ali zgodba ali novi pomen (avantura) pa biva v glasu. In glas izda človeka v času. In čas sam. Ki so joki otrok, kriki iz sanj, bebljanje na cesti, v bolnišnici, v konvencionalno poudarjenih in nepoudarjenih stikih besede, kjerkoli in povsod, kjer je navzoč zvok. *Ton*. Glas. Treba je slišati blaznost, kako zveni. Kakor Vergil. In še dosti, dosti več od vergilovskega slušnega čuta. Iti je treba v plamen česarkoli, da se zapleteš in doživiš svoje rane. Samo krvav, umazan, opljuvan in obsojen (ter sojen) moreš prevzeti nase in videti velike reči. Miguel de Unamuno pravi, da nam ljudem manjkajo besede, ki izganjajo bese... A da ostanemo še dalje pri sinoptiku Mateju v navezi z Unamunom, ki pravi: Jezus ni krščeval ne birmal ne bral maše ne poročal ne mazilil umirajočih, temveč je zmeraj podeljeval zakrament *besede*. (*Besede ali sebe*.) In pisatelj je do določene mere utelešenje svoje besede. Rekel sem: do določene mere. In neredkokdaj je ta beseda sveta, kadar ima v sebi sol velike odločitve.

Tukaj ti nameravam povedati, kako sem prišel do svoje *solne* besede, ki je včasih *sveta*. Bil sem zelo mlad, ko sem nekega svetlega, hladnega aprila 1949. kot mladenič padel v nenavadno nastavo, ki mi jo je pripravil bog norcev ali tako imenovano naključje.

Res se je treba spustiti na te poti, ki te privedejo v problemsko nerešljivost, sicer nikoli ne vidiš – in ne občutiš – kako misel misli sebe. Velike odločitve se vedno začno z banalnim startom. Šlo je torej za stavo med vrstniki oziroma menoj in prijateljem: če spijem na dušek skoraj liter žganja, prejmem uro, ki so jo našli v sestreljeni ameriški leteči trdnjavi. Sprejel sem smrt proti življenju, ki ga je simbolizirala lično tikatakajoča urica, nekoč spremljevalka pilota nad rajh, ki ga je bombardiral. Tam so seveda letalo zadeli, ki je potem še dolgo letelo, goreče, na območje, kjer je bilo varneje strmoglaviti in se spustiti (verjetno) s padali. Pri tej nenavadni stavi so bili navzoči še drugi, ki so sledili njeni uresničitvi. Žganje je bilo ostro, meni takrat ne preveč neznan, ker se je v kraju, kot je bil Javornik, vse utapljal v tej tekočini, staro in mlado. Svoboda je bila samo v tem, ne v prihodu partizanov. Okupacija se je namreč kar lepo nadaljevala. Bil je to čas prelomnosti, kot je ta danes. Ko se tudi ogromno pije, ker iz obljubljenih besed ni nič razen še hujše enoumje in še hujše policijsko zasledovanje in perfidno kaznovanje... Šli smo k Savi. Na beli prod. Skrilo nas je vrbje,

ki je jelo zeleneti in se spovijati s svojimi mačicami kot gosenicami . . . Začel sem izvrševati stavo in v nekaj deset minutah zil vase pekočo vsebino – srebrni tropinovec. Padel sem skup kot odzet. Začutil sem silno odtujenost sebi in svetu – ne slabost. Padel sem v mehko, meni doslej docela tujo, v kateri ni bilo začetka ne konca. Šum reke je preniknil. Zlil sem se s tišino, ki ni bolela. Zunaj mene, tj. okoli mene pa je nastopila panika. Prijatelji so sprva mislili, da sem samo natreskan tako močno, zato so zivali name modrikasto ledeno Savo, ki so jo zajemali v robce in dlani. Toda jaz sem bil vse bolj bel in mrtev. Šli so klicat prijateljstvo sestro, ki je delala v bolnici pri dr. M. Ta pa je, ko se me je ogledala in me dodobra otipala, poklicala svojo predstojnico; res je kmalu prišla. Ugotovila je lahko samo to, da so centri za življenje pomembnih organov neodzivni (srce, pljuča . . .). Srčnega utripa ni bilo čutiti – pulsa. Dihanje je povsem poplitvelo. Bilo je nezaznavno. Center za uravnavo srčnih utripov je bil torej blokiran, in to je pomenilo smrt. Zdravnica je namesto mojega utripa čutila samo še svojega; tlak je zdrknil in ni bil več merljiv. Refleksa ni bilo nobenega več. Zlasti poglavitnega ne – kornealnega. Bil sem zares mrtev. Poklicali so mamo in ji povedali, da je njen sin mrtev . . . Ker sem bil zavdan z alkoholom, je zdravnica dr. M. odredila odvoz na prosekturo za obdukcijo . . . Nenadoma pa zaslišim okoli sebe vse močnejše zvoke in prevevati so me začeli vonji ter občutja, ki jih poprej, preden sem spil tropinovec, nikoli nisem zaznal. (*Doživel.*) Čutne zaznave so bile preveličane do tisočkrat in bi me bile uničile, če bi le še nekaj časa potrajale. Na srečo – ali kako – niso. Spomnil sem se, da živim. Od takrat vem, da je življenje spominsko stanje. Vid, ki se mi je predrl kot boleč tvor, je zaznaval tekoče svetlobe nekakšnega Labradorkega sanjskega toka, ki je drvel ves topel in blag čezme. Videl sem ribe – svetleče se bliske, ki so se potem uredile v jato, ki je obstala in dobila obrise drugačne realitete: mesečine. Okoli mene je sluh izvedel meritve – tisti zvok, ki me je maloprej hotel ubiti, je bil tanjši od sekundarja na uri. Vonji presunljivo jedki. Ne več zadušni. Vedel sem, da živim. Vendar nisem mogel ugotoviti – kje. Ne, kako sem prišel v to nerazrešljivo stanje in okolje. *To ni bil moj dom.* To ni bila moja postelja, kjer sem ležal. In ta bela rjuha ni bila moja običajna odeja . . . Okoli mene so bili še drugi, ki so spali. Ki pa jih v sobi, kjer sem doma, ni bilo nikoli okoli mene. Nosovi so jim štrleli kakor kljuni potopljenih jaht, ki so nasedle. Vse okoli mene je bilo belo. Zeleno. Mrzlo in tiho. Neki zvok pa je vendlrle ves čas obiskoval mojo bit in me dramil v spomin. *Globljo zavest spomina.* V tistem pa vdre vame glas: *Pij. in: Urica, urica, urica . . .* In pot vse do tja, kjer se je to reklo, je bila iz časovnih dolžin – tisoč, tisoč let. Hitel sem tja, hitel kakor nekoč Josip Pupačić, hrvaški pesnik, v svoji pesmi iz preroškega videnja *V času pristajanja*, ko je potem res doživel 1972. celoto slikovnega materiala na letališču otoka Krk, ko se je vračal iz Londona z vso družino. *Veslam* kakor on proti obali (on proti neki drugi, ki ni več obala tega sveta). Jaz iz drugega sveta nazaj na obale tega sveta. V črni svet, kjer zvok ni več ubijajoč, nasičujoč, uničujoč. Vonj dušljiv, čutenje – ležanje boleče. Kasneje (dosti, dosti kasneje) sem se ob Pupačićevi pesmi, o kateri sem pisal, domislil tega svojega vračanja. Tudi jaz sem *pristajal* v drugem času in tudi jaz sem bil Josip Pupačić v obratnem pomenu . . .

Poskušal sem se ganiti – in je *šlo*.

Roka. Noga.

Oboje je postalo spet ubogljivo orodje. Glava je postala spet ura

telesa . . . Pojma nisem imel, da sem bil v stanju podhlada in da me prav ta hip rešuje moja mala poraba energije. In da sem dobil toliko kisika v možgane, da sem globoko alkoholično zastrupitev preživel.

Ni se vse v meni *ustavilo*, kakor je mislila dr. M. In tu se je začela (in že bila) dobljena tekma za moje življenje.

V možganih je bilo seveda največ žganja (alkohola). Po eni uri, ko se ga nacediš, se tam osredotoči in ubije vse vitalne centre funkcij (dihanje, srčni utrip, razgradnjo v jetrih, izločanje iz ledvic). Po nekaj urah klinične smrti pa se zadeva obrne (*lahko*) tebi v prid, če so za to dani določeni osnovni pogoji: majhna uporaba lastne energije – entropije, ki jo omogoča podhladitev in nekoliko bolj zavetno okolje, kjer je prosekтура zagotovo bila v primeri s savskim prodrom, ki zvečer postane pravi puščavski led.

(Ledvice pri pritisku, nižjem od 60 mm, ne delujejo in tako ni več izločkov . . .)

Ko pa se tlak popravi (dvigne) ob spremenjenih razmerah, pride do scanja. Alkohol, ki so ga jetra razgradila, vendarle zapusti možgane in smrt *odide*. Kisanje telesa je tako iz trenutka v trenutek manjše (zastrupljanje). Nezavest se kot prečnik dvigne v navpično smer . . . A kar je največji paradoks vsega, ki ga ni mogoče pozabiti, je to, da so zvoki med klinično smrtjo dosti dosti višji, čeprav je sluh povsem onemogočen, ali da je slika tridimenzionalna, čeprav je oko brez vitalnega refleksa, in da čutiš stvari polneje in globalneje kot sicer, ko si čutno *znova normalen*.

Ne morem in ne morem pozabiti imena za mrzlost stanja – *fix manio vox treit*.

Potem sem se počasi dvignil na trdi, čudni postelji iz betona.

Ugotovil sem, da sem gol. (*Nag.*)

Okoli mene so spali ljudje. Štirje ali pet.

Neka svetlobna plesen se je odbijala od sten. Nenavadna fosforescenca . . .

In sedaj je prišlo *védenje*, da sem bil spil steklenico žganja ob Savi.

Dotaknil sem se realnosti – obale.

Bil sem rešen.

A kje sem?

Vstal sem in šel okoli postelj, ki so bile okoli mene razpostavljene na določeni razdalji kot betonske ping pong mize v kakem zdravilišču. Na teh igralnih mizah so spali moji kolegi. Nagnil sem se zdaj nad tega, zdaj nad onega, in ga vprašal kdo je, če spi – in kje smo?

Obdihnil me je grozljiv molk.

Takrat se pa zavem, da sem med mrličii. Bolje v raztelesovalnici, pripravljen, da vdoro vame z noži in žagami. In da sem bil pravzaprav še maloprej mrtev.

Obilil me je podpotresni srh, ki je trajal dalj časa in je imel visoko skalo rušenja življenja. Vse večno na meni in v meni se je znova zatreslo in padlo skup. *Nazaj v smrt*. Vsa nadstropja iz kože, v dvanajst in več nadstropij grajena, so postala dimast prah, ki se je spremenil v črno trobento tornada.

Hodil sem med mrtvimi, hodil in hodil . . . Med njimi je bilo zelo mlado dekle. Belo kakor pravkar odgnana goba v jesenski megli. Megli, ki je kakor leča spreminjala svojo drobnozrnato mokroto v mavrico. Odgrnil sem belo rjuho. Njene prsi so bile prave bele hostije. Bila je samomorilka – obešenka. Drugi so bili starci, starke. Vse skupaj me je spominjalo na nekakšno Treblinko; na zaplinjevalnico prav tam, ko se strup polega.

Stopil sem k vratom, obitim s pločevino, in pobobnal po njih.
S pestmi.

Odmevi so posegli globoko v prostor. Tolkel sem kot iz uma. Vse dokler se niso vrata odprla in me je oblila luč, ki je bila moje vstajenje. Bil sem Lazar, ki ga je obudil Jezus, tisti Jezus, ki je potem tudi njega obudil oče... Takrat sem opazil, da imam na palcu desne noge privezan kartonček s svojim imenom. Pred menoj pa je stal moj Jezus Kristus, nočni čuvaj v uniformi nekakšnega *halbmiličnika*. Ki me je poznal. Poklical me je po imenu in me vprašal, kaj delam, ko sem vendar mrtev. Ko mi je povedal, odkod me pozna, ne le z mize, ampak tudi še iz Begen (Begunj), kjer sva bila njega dni (med okupacijo) zaprta skup, sem skoraj zajokal od sreče... Ivan Š. je bil tu v službi kot portir in tudi kot polpolicaj. Dialog (pogovor) je postal šekspirsko grozljiv. Od njega sem zvedel vse, česar se nisem mogel domisliti ob predramitvi iz zastrupitve. Večkrat so me baje še pretestirali – tudi tukaj. In vsakič sem bil *mrtev*. Le lasje in nohti niso bili preplavljeni z alkoholom.

Ivan Š. ni vedel, kaj se je zgodilo, da sem zdaj pred njim nenadoma živ.

Želel sem domov. Na Javornik.

Začel je razmišljati, ali naj me spusti ven, na hodnik, in potem dalje domov ali naj me pahne nazaj med mrtve tovariše in zapre ta *božji grob*. Da me bodo potem zjutraj obducirali – če se bom seveda pustil... Toda Ivan se je vendarle odločil, da me reši. Da mi posodi svojo civilno obleko, ki jo je imel v omari, nekakšni železni shrampi z luknjicami. Te so takrat preplavile vse KLoje in druge veličastne ustanove: vojsko in ambulante. V sobici je brlela petindvajsetvatna žarnica. V pečici je bilo toplo, žarel je premog. Imel je pisalno mizo s telefonom. Bilo je ob treh zjutraj. Nekaj minut čez. Pomagal mi je pri natikanju kosov obleke na golo telo. Vstal sem in ves čas me je neslo postrani kot psa. S prsta na nogi mi je snel kartonček z mojim imenom. Dal sem si ga za spomin v žep (in ga še vedno hranim). Ponudil mi je čaj, bezgov, črn, lepo dišeč in košček kruha, namazanega s pašteto. Jetrno. Srce se je počasi izmotalo iz tihote in začelo svoj ključalni proces. Luknja življenja je bila kmalu gotova in že je bilo mogoče skozenjo videti prav vse. Nato je vzdignil telefon in zbudil brata, ki je bil osebni šofer Mihe Marinka, Štefana Š. Ta se je kmalu nato prikazal z elegantnim dolgim vozilom (menda kadilakom). Dolge luči so bile kot kosti okostnjaka izjemnih razsežnosti. Na kratko je Ivan povedal bratu, kdo sem, kam naj me pelje. To je Štefana spravilo kljub zgodnji uri v tako židano voljo, da je bil pripravljen ne me samo voziti, ampak tudi nositi na Javornik. Kaj takega še ni bil doživel. Menda je bil zbiralec doživljajev... Oprl sem se na njiju in stopil v avto. Na zadnji sedež in legel. Vse je dišalo po silni svežini in dezinfektorjih. Marinkova rit je sedela na razkuženih temeljih tega sveta. Štefan je vedel, kje je Javornik, le za barako ni vedel, kje stoji. Vožnja po jutranjih aprilskih lisah je bila zelo zelo kratkotrajna. Naenkrat sva bila v tesni dolini, kjer se Stol in Možaklja skoraj združita v eno gorsko bit. Jaz sem bil pripravljen, da bi se še vozil. Potem pa sem z njegovo pomočjo le izstopil ob rakvastem pokrovu, imenovanem baraka. Vrtički so dehteli po mokri prsti in prvih kaleh ter neposrkani gnojnici. Zrak pa je bil od žlindre smrdeč, kot medprstni znoj na nogah. Tisti gliivični; poletni... Zaslutil sem, da bo mama pretresena, ko bom potrkal, če ne še kaj hujšega. Ugibati sem začel tudi, če ve, kaj se je z mano nagodilo. Končno sem stal pred durmi, ki

so bila kot zapečateni skala z drugo skalo. Po vseh oknih so dehteli roženkravti. Trpko dehteči. Iz osrednjega vodnjaka je žuborela voda, pravi cin. Požvenketal sem po šipah – notranjih. Ker je bilo okno polodprto. Zato se je žvenket dobro razsejal po notranjosti in je bil budeč. Z vsakim semenom tega žvenketa je bila mama bliže trpkemu življenju, ki jo je vsak dan pričakovalo onkraj sna. (*Samo sen in smrt sta podeljena pravično.*) Potem pa se je le oglasilo tisto znano vprašanje: *kdo je*. Izrečeno na robu obupa in strahu. Jokajoče, pojoče. Povedal sem ji, da sem *jaz*. Sledila je premišljena tišina. Dolgo je trajala ta tihota, dokler nisem še enkrat požvenketal s šipami, ki so bile slabo vstavljene v okno. To je mammo le dvignilo in je prišla iz sobe v kuhinjo, od koder se je slišalo to stekleno potrkovanje – in mi pove, da njenega sina ni več na tem svetu. Ali ne prihajam... O Bog, o Jezus... Njeni lasje ji padajo z glave kakor morske trave. Ali si iz nebes? me vpraša. Ali si v vica? Ne, odgovorim, pod oknom sem. Ni mogoče, odgovori, ti si potemtakem v peklu, kakor sem ti vedno govorila, da boš. In zdaj hočeš noter samo zato, da bi me kot hudič raztrgal... Začel sem jo milo prositi, ker mi je postajalo slabo, naj ga ne lomi... Razložil sem ji, da sem se prebudil v razteleševalnici in kdo me je rešil (Ivan Š.). Kdo me je pripeljal domov... Mama je zavrisnila in začela moliti. Klicati ime Odrašenikovo in kropiti okno z blagoslovljeno vodo, s katero smo bili dobro založeni. Z ničemer drugim kot z vodo. Vrišč je bil tako strašen, da sem se do dneva umaknil na vrt pod bezeg, čakaje svetlobo. Ta se je počasi le razblestela kot cink. Oglasili so se slavčki in kosi z jablan na Kunavčevem. Trave so zadehtele po svoji opojni mrzli svežini. Sokovih kot otroških pljuncih. Skale Možaklje so pomodrele... Medtem so se duri barakarjev začele odpirati. Nekateri so odhajali na ših, drugi na stranišče. Imeli smo samo dve za vsako polovico barake in je bilo včasih silno prerivanje za tisto luknjo, ki je pomenila odrešitev – iz dreka ven. Mama je bila med prvimi, ki je od strahu pritekla dol skoz. In medtem ko je bila ona tam, sem sam stekel v kuhinjo. Srečanje je bilo zdaj še bolj grozno in vreseče. Zanj sem bil mrtev in amen. In četudi je videla, da nisem, sem *bil*. Takoj se je odprl boj za to, ali sem mrtev ali nisem. Še danes ne vem, ali bi bila rada videla, da bi to zares bil. Boj za priznanje življenja je enako hud kot boj za priznanje groba. Nazadnje sva skupaj sklenila, da sem vendarle nekako živ. Ampak čisto živ pa le ne... Kot denimo včeraj. Najteže je brisati besede, ki so že izrečene ali zapisane. Kaj grehe. Te frčneš kot muho. Kar pa je zapisal sodnik, zdravnik ali profesor pred sto leti ali tisoč, tega zlepa ne premakneš, ne kleče ne s solzami.

Ko sem potem obiskal še dr. M., ni in ni mogla verjeti, da sem živ. Sedela sva si nasproti in sumila drug drugega vseh mogočih reči. Jaz, da se me je hotela znebiti, ona, da sem nekdo drug.

Pa kako?

Pa zakaj?

(Te je spustil ven?)

Ona bi bila rada videla, da bi me živega zrezali in da bi njena diagnoza držala kot pribita. Diagnoza je ja dokončna sodba v tem pozitivističnem svetu... Videl sem, da ji je šlo za poklicno držo. Za znanost. Na koncu vsega tega srečavanja drugega z drugim je le morala popustiti. Videl sem, da mi ni treba več govoriti, ampak to žensko samo gledati, gledati, gledati...

Dobro. Živ si. Kako dobro je tudi to, da nisem oddala dalje v postopek mrtvaškega lista.

Porinila ga je predme.

Mojbog!

Pa kako, kako si se prebujal?

Povedal sem ji, da je paradoks življenja v tem, da takrat, ko si dobesedno (resnično) gluha, slišiš stvari boljše in so resničnejše. Z naraščanjem sluha na normalno, če je tisto res normalno stanje, pa slišiš stvari potvorjene. V *normali* je vse nekako neresnično.

Bila je silno presenečena.

Hotela je vedeti več o tem.

Nadvse jo je šokirala informacija o čutenju stvari, ki jim v normalni *legi* pravimo ostrine, višine, dolžine, hrapavost, toplota, mraz, rezljivost, grobost, tesnoba – da so te reči lahko tudi kot glas – kot denimo, kakor sem se jih spominjal: *fix manio vox treit*. Ali kitiš-kitiš mukiš trud. Videl sem, da se ji zdim rahlo *nor*.

Vendar pa se, kot vidiš, le v globoki *zablodi*, kjer so poti nevarne in kjer se zapletaš v *neresljivosti*, *spočnejo tiste nenavidezne podobe sveta*, ki se pozneje sprevržejo v sistem pravih organskih verig. Tako nastaja destilirani kozmos očiščenega individuuma. Le takemu ti je potem dano, da se lotiš stvarnosti še z drugimi sredstvi kot zgolj in samo s filozofijo. Samo tako si kos negativni naravi – grozi zla... Po tem doživetju smrti sem se znal rešiti drugače iz pozitivistične poze povojnega gorenjstva, ki je bilo zame najbolj kruta streha bivanja in ne bi v njem nikoli preživel, če ne bi bilo tega za mano – izkustva biti mrtev. Spoznanju, ki je bilo kliširano po vzorcih politične potrebe vsakdana, sem sledil drugače: ne s prilagajanjem kakor drugi, marveč s sliko, zvokom (glasom) te, to je s priliko ali prisposodbljanjem, ki je s to življenjsko izkušnjo porasla. In samo v tem je vsa resnica in nikjer drugje je ni: v *jeziku prisposodob*. Čas, kaj je to drugega kakor zgodbe in njihove velike teme v njih. Treba je le doumeti *velelnik*, ki je isti v travi, ki se zgrinja v svetlobi vetra, kot v soncu, ki mu je ukazano, da sije. Šele tako dosežeš svojemu nemiru relativni mir: ko si to, kar v resnici si. Mir je v tem, da *si* in da deluješ.

Na prvo vprašanje sem ti odgovoril zelo neposredno in globlje, kot dopušča formulacija – odgovoril sem ti z genezo svojega pojava kot pesnika in kot pisatelja. V nekakšnih mozesovskih doživetjih. Drugo vprašanje, ki sem si ga izbral med triindvajsetimi, je bolj dopolnilo oziroma ponovilo nekaterih še nedorečenih iz prvega odgovora (v katerem pa so posredno tudi odgovori na vsa zastavljena vprašanja).

Kakor pravi Jung, ima načelo vzročnosti (kavzalnosti) med osebnim in artističnim iste pogojevalne težnje, kakor jih ima zemlja na bilko trave. *Ars aeterna* raste iz osebnega doživetja, ki je v tem primeru *zemlja*. Tista, o kateri sem ti že toliko napisal, ko sem bil klinično mrtev in bil znova obujen ter se vrnil ves spremenjen spet v bivanjsko razsežnost. Prepričan sem, da je bil tudi Lazar iz Betanije po vstajenju zapleten v nerešljiva razmerja s svetom. Nase je namreč sprejel več sveta kot prej, ko je bil le pasiven člen življenjske igre kot bolnik. Čutim, da je postal izjemno duhovno (etično) ustvarjalno orodje, sicer ga evangeliji ne bi omenjali... Večino svojega življenja na žalost prežidimo kot storilnostna miselnost, kot rotor, usmerjen v neko določeno perspektivo, da proizvajamo določen vtis.

O tem je zelo dobro pisal L. Kovačič v Prišlekih. O tej tkim. storilnostni miselnosti. To mehanično uro nam je presadil kartezijanski duh v obliki dialektike, metode, ki iz vsake povprečnosti izbije le zunanjo pomembnost, notranjo pa zatre. Izključi. (Prišleki, stran 360.)

Ker nas pač obseda storilnostna miselnost (ali proizvodni odnosi), je svet pač tak, kakršen je: skrajno oduren in slab. Prepuščen smerem, ki so človeku vse bolj nevarne. Čutno zaznavanje na frekvencah, ki sem ti jih že nakazal, ko sem z zmanjšano možnostjo sluha slišal in doživljal več in globlje, je v bistvu ustvaritev možnosti za postopek človekovega etičnega bivanja. In to je pesem, vidni del tega zaznavanja. Kakor je isto tudi proza. Oboje je postopek, da grozo spremenimo v njeno nasprotje. In to tedaj, ko o njej pišemo najbolj doživeto, presežno. Tako gasé požare intelektualizma – krutosti. Oglejva si denimo verze Nelly Sachsove, ki je podoživela holokavst svojega rodu v času črnih brčic in vegetarijanstva. Srh te ošine ob branju *Kdo je iztresel pesek iz naših čevljev, Zbor nerojenih, Vam, ki zidate novo hišo...* Vendar je ta groza prav z grozo zapečatená. Ni je več kot take, ki bi morila življenje in ljudem je po teh pesmih spet omogočeno živeti. Zato potem (nepoučeni o tem) pravimo: Človek se ničesar ne nauči iz svoje zgodovine, da ne bi ponavljal groze, bolečin in ognja. Gorje, če bi se! Pesem oziroma pripodoba oziroma zgodba, ki je jezik v jeziku, to grozo vedno obvlada na način, ki mu pravimo: *stvariteljstvo*. Če ne bi bilo umetnosti, bi življenje izgubilo sleherni smisel in pomen. Bilo bi brez smisla. In smisel bi izgubili tudi ogenj, voda in zrak.

Ob tem je vredno pomisliti na pesem in na roman.

Metode dialektičnega materializma nista zrušila Jelcin in Gorbačov, ampak Doktor Živago in čudovita plejada pesnikov od Solovjova do Brodskega.

Zato bo storilnostno mišljenje še dandanes, ne le za časa načelnih krepstnikov, pulilo ljudem iz ust organ za ustvarjanje glasu poezije.

Vse to je naša generacija dobro izkusila. Nad vsem tem se skuša razprostrti sedaj pozaba in sliši se čvek nepismenih, da so nekateri sposobni le za urednikovanje. Trdim: storilnostno mišljenje (ali dialektika) se z nezmanjšano srditostjo nadaljuje, le pod drugačnimi sociološkimi pozicijami. Če je nekoč protestantizem razpadel na dvaindvajset sekt, se je marksizem razšel na več tisoč svojih različic in bo vsaki ustvarjalnosti etičnega pomena stopil na obraz. In pulil iz ust glas, ki je drugačen od drugih glasov. Drugačen od čutenja *fix manio vox treit*.

Človeka prizadeva globoka skupna kulturna drža antike, kjer je verz obljubil svet in ga razsvetlil (čeprav) v tragičen pomen. Od tam še danes zajemamo sonce. Novi pomeni in nove kvalitete se ne oblikujejo v mišljenju črednosti, ki živi s prividi sugeriranega sovraštva (pod pritiski demagogije in sposobnega enoumnega gobca), ampak se ta sezori v kvaliteto, ko je omogočen pojav trepeta solze v očeh in trepetanja zraka v poletni tišini, ki izgorava v prikazen boga (*Mojzes in grm*).

Ali ni to nekaj enkratnega, ko Mojzes kot pastir doživi pod božjo goro Horeb prikazen sredi poletja in zagleda Gospodovega angela sredi plamenov, ki ovijajo grm, in ta ne zgori. In ko iz tega pogovora nastane *Jaz sem jaz*. Pomen, ki nas še danes preveva s silo življenja. In to môčno. Do smrti in še v nji.

Zdaj pa dodajmo Mojzesovemu *Jaz sem jaz* paralelo jezika demagogije; jezik medija: (*prepis*): *Vprašanje sedanjega trenutka inflatornih pogajanj je*

na dlani: kako rešiti prerazporeditev dohodkov v prid dobička: dve poti se nakazujeta in prakticirata v Etiopiji in Afriki (medtem smo sami postali Etiopija in Afrika), stradanje in umiranje...

Citiranje Mojzesovega privida in ekskluzivne analize nekega ekonomskega trenutka ni samo nazorno, otipno prikazovanje miline (*poezije*) in racionalnosti (*krutosti*).

Treba je vedeti, da je vse zavestno silno majhno, *podzavestno* pa presegajoče to *bit* v logiko, ki transcendirata človeka onkraj šipe stvarnosti v več, kot je. In to tudi zares je. Toda samo tam, kjer si sezuješ čevlje z nog.

Beseda je veliko seme.

In človek se mora spustiti prav do dna vseh besed. Zato besede so tukaj. Imajo neznansko število razsežnosti.

Nepozaben je Tin Ujević, ki se napoti v Provanso in se potaplja v veter, besedo in snov. Kaj vse dožene ob stiku s to nevidno snovjo, ki jo je moč samo čutiti (zanj je veter vegetabilen simbol, nosilec življenjske dinamike, kot pri Božu Vodušku, sila, ki osvobaja človeka suženjstva, čistilo, pisava najbolj subtilnih premikov v človeku). Ob Ujeviću pa ne bom nikoli pozabil prof. Mirka Mahničiča iz sedemdesetih let ob srečanju na pošti v Portorožu, ko mi je nekam pretresen, pa vendarle tudi veder (tinovsko-uječevsko) pripovedoval o svoji pravkar preživeti vožnji iz Ljubljane na morje. Gredeč je poslušal dva mlada fanta, ki sta bila na dnu besede (in njenega duhovnega razpoloženja) *kurec* in *pizda*. Najprej se mu je tako govorjenje zagabilo, potem pa ga je le prevzela dikcija, navsezadnje je bil gledališki človek in je besedo spremljal tudi kot uprizoritev. Fanta sta ti dve ogabni besedi variirala tako spretno, da sta si povedala vse mogoče, predsem pa, kar je simboliko teh dveh besedic daleč presegalo. Povedala sta si čisto vse, le da na dvobesedni ravni – kakor je isto povedal Tinu Ujeviću veter v Provansi na enobesedni ravni. In v tem je mik in čar besede – kakršnekoli. Če se vrnem, vem, da se takrat, ko mi je Mahničič to pripovedoval, prišlo na misel, da bi v tem *pizda-kurec* jeziku napisal novelo in jo tako tudi podnaslovil. V jeziku tem in tem. Grde besede ni. Gre za nianso, konotacijo glasu v besedi, s katero določene stvari povemo bolje, kot če bi zanjo iskali ne vem kako mogočen sinonim.

Ob tem sem spoznal, da se jezik glede na čas plitvi, zožuje – bolj ko je človek ekonomsko zadoščen, debel, zalit prasec, bolj je njegovo besedotvorje analno in slično tistemu, kar potem je: odpadek. Drek. Ekonomska kategorija.

Jezikovno se človek odpre šele, ko vse propade. Ko ga zajaha glad. Ne le kruharska glad. Predvsem duhovna nezadoščenost. In ta čas je vse bližje. *Pizda jeziku* bije zadnja ura.

In ker je veliko besed tudi o utopijah, največ seveda o eni: komunistični, prav sedaj, ne morem mimo njenega viška v jeziku, ki je njegova transcendenca – in to je *pizda jezik*. Ob bok isti utopiji dodajmo še eno: tržno družbeno ureditev, ki človeka v ničemer ni zadostila in je ustvarila ekvivalent *pizda jeziku*, ki je dosti bolj nevaren civilizaciji kakor komunistični esencialni sadež. To je drugačen *pizda jezik*.

Japonska ima preveč denarja in ne ve, kam z njim, Afrika preveč banan, zanje pa ne kupcev (jedcev že še). Ameriški farmar pridela vsako leto preveč žita. To troje prinaša človeku hujšo katastrofo kot komunizem.

V banani, ki je je preveč in ni dostopna, je ista utopičnost kot v družbi, ki banano obljublja, pa je nima.

Zaključujem.

V bregovih nad Sečo je mrak. Sonce se je umaknilo. Svetijo samo njegova nadomestila – oksidirana drevesa. Topoli, breze, trte.

Kakšna svetloba!

Preveva me občutek, da sem ti odgovoril na vsa vprašanja, le drugače. Izigral sem vrstni red – urnik odgovorov. Pedagogiko.

In to je zelo važno.

Použiva me belo. Belo je graditev večne prihodnosti. To je *nič*. Papir, ki ga poznam. Ponorim, ko ga zagledam pred sabo. Belo je provokacija. Toda čigava?

V drobtini suhega kruha

Pavle
Zidar

PESEM VEČERA Pesem je duh iz cipres.
Sladka občutja vej,
ki mehko, mehko pokrijejo mrličje.

Bitje si, pesem, ki se ne daš
ločiti na občini
od postelje in mize.

Pesem je zvestoba plodov,
ki obiščejo drevesa
in jih zapuste, ko umro.

Pesem je spanje na vekah,
mir, ki mu ni enakega,
pogled iz žerjavke

golobičinega očesa,
ki obvladuje prostor in čas
v drobtini suhega kruha.

SENCA V rokah držim težo sence.
Kratka in neznatna je.
Senca haloškega neurja.

Devin je zavit v črn
dim žalostinke.
Sibelius?